

Szemtanú a Rádió ostromától

Kilőtt repülőgép a solymári erdők felett

Tömegosztatásra küldött, de a parancsot megtagadó tűzoltók; lemészárolt tizenévesek a Kossuth téren és a rádiószékháznál; magukat mentősöknek álcázó és tüntetőket bilincselő ávósok és gépfegyverállások a Szépileonánál: egyebek között ilyen élményekkel gazdagodott 1956 őszén Jablonkay Gábor, aki akkori emlékeit idézte fel lapunknak. A solymári kötődésű, bár Hidegkúton élő gépészmérnök azt is elmondta, hogy szemtanúja volt azokban a napokban egy vadászgép lelövésének is, a Solymár és Nagykovácsi közti erdők felett.

Előjáróban le kell szögezni, hogy 1956 szabadságharcának komoly előzményei voltak – de nem úgy érte, ahogy ma is sokszor emlegetik, hogy itt előkészített népfelkelés lett volna – a helyzetet maga az akkori politika „készítette elő”. Abból a nyolc lakásos társasházból például, ahol a Jablonkay-család lakott, a Szépileona kocsiszín-nél, a lakók felét kitelepítették, hazug indokok alapján, csak hogy pártkorifeusok költözhes-senek a helyükre. Az egyik kitelepített család helyére Donáth Ferenc került (akit Rákosi börtöneiben is meghurcoltak, majd a Nagy Imre-per másodrendű vádlottjaként a kádári börtönök is megjárta), egy másik lakásba egy nagy pártem-ber, a Komócsin-klán egyik tagja

költözött, a harmadik meg egy moszkovita, aki csak törve beszélt magyarul, amennyit a háború után fel tudott szedni. Ilyen körülmények köz-ött, amikor nem lehetett tudni, kit visznek el úgy, hogy a családja sosem látja viszont, olyan politikai feszültség lépett fel, ami törvényszerűen váltotta ki a forradalom kitéréséhez vezető elke-seredést. Ehhez nem kellett külföldi előkészítés: olyan spontán megmozdulás volt, amilyen ritkán adódik a történelemben.

Október 23-án délután apám, aki a Trefort utcai gimnáziumban tanított, azzal hívott telefonon (a házban lakó egyetlen, telefonnal rendelkező szomszédon keresztül), hogy ha történelmet akarok látni, menjek be hozzá az iskolába.

Akkor a János kórháztól a 63-as villamos járt át Pestre a Szabadság hídon át, s a Kálvin térre érve megdöbbenően láttam, ahogy egy csapat zászlókkal és jel-szavakat kiabáló egyetemista szalad oda egy mentőau-tóhoz, felrántják a hátsó ajtaját és megbilincseltek fiatalokat húznak ki be-lőle! Elképedtem: erre képes a rendszer, hogy mentőautónak álcázva küldjenek oda ávósokat, az ott tüntető fiatalok megbilincselésére?!

Az iskolától apám-mal együtt men-tünk át a Rádióhoz, ahol akkor már szép tömeg volt; a Rádió épülete körül volt állványozva, és

az állványokon is álltak fiatalok. Ahogy ott áll-tunk, az ablakokba több rádiót tettek ki, amelyek Gerő Ernő förtelmes beszédét közvetítették – ez olaj volt a tűzre, a jelenlévők teljesen dühbe jöt-tek tőle. Közben a Szentkirályi utcába, amelyne-l Bródy Sándor utcai sarkán mi is álltunk, a Rá-kóczi út felől megérkezett egy tűzoltóautó – nyil-ván arra kaptak parancsot, hogy fecskendezzék szét az embereket; akkor még ez lett volna a vízgyűjű... Nyomult lassanként előre az utcában, végül amikor már nem tudott a tömegtől továb-bmenni, pont úgy állt meg, hogy én kerültem a jobb első ajtóhoz. Ekkor a tömeg úgy elkezdett odaszorítani, hogy véletlenül se lehessen az ajtót kinyitni – de az egyik tűzoltó ekkor kiszólt az ablakon: „Ne strapálják magukat, nem csinálunk semmit, mi is magyarok vagyunk!”

A Rádiónál addig maradtunk, amíg megérkeztek az ávósok, és elkezdtek leugrálni a teherautó-ikról. Az állványokon állók dobálni kezdték őket, erre azok élesben kezdtek löni – amikor pedig az első sebesülteket, halottakat elkezdtek kihúzni a Szentkirályi utcába, akkor mondta apám, hogy menjünk innen, mert ez már véres. A Múzeum körúton indultunk haza, de addigra már nem volt tömegközlekedés, felborított villamos és autóbusz állta el az utat – a Mórincz Zsigmond körtérig kellett gyalogolnunk, hogy a 61-es villa-mossal végül haza tudjunk jutni.

Másnap harcok voltak, a Rádióban pedig Szepe-si György rádióriporter többször is felszólította a fiatalokat, hogy tegyék le a fegyvert. Este a há-zunk előtt is hallottuk, hogy készülődik valami: a Szépileona gyógyszerár előtt, meg az 58-as villa-mos sínelei előtt géppuskafészeket készítettek az ávósok. Hajnalban fegyverropogásra ébredtünk, ezért rögtön bekapcsoltuk a rádiót, ahol meg-lepetésre ilyeneket hallottunk a rövidhullámú sávon: „Karvaly, Karvaly, itt Tornádó, kérem, jelentkezzen!” Mint kiderült, a Budakeszi út tete-jén lévő egykori apácázárdából, az ávósok egyik központjából jelezték a házunk előtti ávósoknak, hogy három teherautónyi tatabányai bányász közeledik, akik harcolni jöttek a Széna térre. Egy bányászt épp a házunk előtt lőttek le, ott feküdt sokáig, míg el nem vitték...

Mivel apám biológianár volt, értett az első-segélyhez is, ezért kitett egy vörös keresztet az ajtónkra. Anyám nagyon félt, nehogy az ávósok észrevegyék – szerencsére ők nem fedezték fel, viszont becsöngetett egy tizenéves fiú, akinek mindkét combját átlőtték. A vezetéknevére sajnos már nem emlékszem, de tudom, hogy Józsikának hívták, és amíg apám bekötözte, azt is elmesélte, hogy azért fogott fegyvert, mert

szeretne továbbtanulni, de a bánya személyzeti-se közölte vele: nem tanulhat tovább, mert csak járóokra van szükség – és ha ez nem tetszik, mehet a fenébe. A gyerek persze kiborult, és azt mondta: ha ez így van, ő is elmegy harcolni.

Sebesülése után rám hagyta a géppisztolyát, apám pedig mentővel bevittette őt a János Kórházba. Ez volt a szerencséje, mert a környéken minden más sebesültet összeszedtek az ávosok a szemközti katonai akadémián, és csak akkor adták ki őket, amikor már úszkósodni kezdtek a sebeik... Józsikát a következő hetekben többször is meglátogattam, míg nem egyszer üresen találtam az ágyát. Mint kiderült, több mentőssel és orvossal együtt külföldre menekült, utolsó hírnök az volt felőle, hogy virágnyelven üzent a Szabad Európa Rádióban, és megköszönte, hogy a segítségünkkel az egész családját szabad földre menekíthette.

A történethez visszatérve: 25-én tüntetés volt a Parlament előtt, s miután az iskolatársaim értesítettek róla, úgy gondoltam, nekem is ott a helyem... Hosszú ideig rémálom volt, a mai napig is megborzong a hátam, ha visszagondolok, mert tényleg pánikszerű volt az, ami ott történt: egyszer csak minden átmenet nélkül megszólaltak a gépfegyverek. Tőlem pár méterre az egyik Rákóczi évfolyamtársamat lelőtték, én magam nem is emlékszem, hogy éltem túl a sortüzet, s aztán hogy jutottam haza. Talán az mentett meg, hogy már néhány éves koromban megtanították a szüleim, amikor jöttek az angol és amerikai bombázók: ha ilyet hallok, rögtön vágódjak hasra. Amikor a téren meghallottam a lövéseket, egyből hasra vágódtam, talán épp ennek köszönhető, hogy megúsztam élve.

A mi környékünkön 26-tól (másutt egy-két nappal később) viszont a nyugalom napjai következtek: egészen eufórikus érzés volt, amikor megszólalt a rádió, hogy „Szabad Kossuth Rádió, Budapest!” – ezt az érzést azóta sem

tudtam átélni újból, bár kívánom, hogy legyen még egyszer ilyen. Ezekben a nyugalmas napokban apámmal kettesben nagyon sok helyen jártunk a városban, persze a legtöbb helyre csak gyalog tudtunk eljutni. Láttuk például az Üllői út és a Nagykörút kereszteződésénél álló Kilián lak-tanyát, amelynek a sarkát teljesen szétlőtték. Az Üllői úton megdöbentő látvány volt egy laposra taposott, szétégett szovjet katona holtteste, ott feküdt a páncélosa mellett, amiről már azt sem lehetett megállapítani, hogy szétlőtték-e, vagy Molotov-koktéllal tették-e működésképtelenné – ezt egészen megriadva néztem akkor, és ilyeneket láttunk végig. De még ennek ellenére is, hogy romokban volt Budapest, az az élmény, hogy szabadok vagyunk, az mindent pótol.

Volt még egy érdekes epizód, ami Solymárhoz kötődik: valamikor a nyugalom napjaiban úgy döntöttünk apámmal, hogy meglátogatjuk nagyapámat, aki a solymári iskola igazgatója volt korábban, és akkor már özvegyen élt a Templom téri házában nagybátyámmal, dr. Jablonkay Istvánnal együtt – aki pedig akkortájt költözött haza Marosvásárhelyről. Tömegközlekedés szinte nem is volt azokban a napokban; a 64-es busz nagyritkán járt ugyan, de nem lehetett tudni, mikor indul – ezért gyalog indultunk Solymárra. A városhatár és az akkori téglagyár (a mai Shell-kút) közt jártunk, amikor észrevettük, hogy a nagykovácsi hegyek fölött egy vadászgép rá-rárepül egy erdőreszre, és löni kezdi géppuskával. Ez többször megismétlődött: a gép vissza-visszakanyarodott, és újból lött – lenről meg légvédelmi ágyúkkal válaszoltak. És talán a harmadik rárepülésnél egyszer csak eltalálták: annyit láttunk, hogy a gép, mint egy tűzijáték, szétfröccsen és az erdőbe zuhan. 56-ból ennyi élményem kötődik Solymárhoz; a dátumra nem emlékszem, csak arra, hogy október 26. és november 4. között volt, valamelyik délután.

November 4-én hajnalban ágyúdörgésre ébredtünk, és arra, hogy a rádió szinte megszakítás

nélkül sugározza Nagy Imre kétségbeesett felhívását, egyik felhívás a másikat érte. Amikor a magyar csapatok már nem tudták tartani magukat, és a szovjet megszállással egy időben statáriumot hirdettek ki, én is rájöttem, hogy ez már nem játék: el kell rejtenem a Józsikától kapott dobtáras géppisztolyt, különben a családom is rosszul járhat. A szomszédos Rupp Zsigmond közben (ma Mese köz) az egyik kisajátított villát egy nagy kommunista (Brutyó János) családja kapta meg, s az ő kertjükben volt egy egykori kápolna, már elég romos állapotban. Úgyhogy egy este bemásztam hozzájuk a kerítés egyik részén, és az ő kápolnájába rejtettem a fegyvert: ha netán valaha megtalálják, akkor találják meg önöket!

Néhány nappal később újraindult a tanítás, amikor már eléggé „konszolidálódott” a helyzet – ekkor derült ki, hogy a 46-os létszámú osztályunkból 26-an maradtunk: húszan elhagyták az országot! 1957-ben megalakult a KISZ, s büszkén mondhatom, hogy miénk volt a Rákóczi Gimnáziumban az egyetlen osztály, ahol senki nem volt hajlandó belépni. Ebből nagy botrány is lett, s az osztályfőnökünk később évekig nem kapott osztályt. Mégis az érettségi után az osztályunkból mindenkit felvettek egyetemre – ha nem első, akkor második évben –, politikai pontok nélkül is, hiszen a KISZ-tagság súlyos pontokat ért akkor a felvételnél... (Ez mutatja, milyen óriási tanáraink voltak akkor.)

Zárszóként annyit, hogy 1958. június 13-án volt a szóbeli érettségink – és három nappal később végezték ki Nagy Imrét és társait. Aznap még nem lehetett tudni, másnap viszont már közreadták a hírekben, hogy kivégezték „az összeesküvő Nagy Imrét és társait, akik a Magyar Népköztársaság rendjének megdöntésére szövetkeztek”... Döbbenetes volt, és azóta is meghatározó élmény volt számunkra.

Lejegyezte: Hegedűs András